

— Juka Rislaki, rakstnieks un žurnālists

Noziegumi un cietušie

Režisores Ināras Kolmanes un vēsturnieka Ulda Neiburga dokumentālā filma *Pretrunīgā vēsture* mēģina izskaidrot Latvijas traumatisko un sarežģīto pagātni

PAGĀJUŠAJĀ NEDEĻĀ nelielā, gandrīz tukšā kinoteātrī *K Suns* noskatījos jaunu labu latviešu dokumentālo filmu *Pretrunīgā vēsture*. Likās, esmu ieradies uz pagrīdes seansu. Centos filmu skatīties ar ārzemnieka acīm un izpratni un pārlicinājos, ka šī ir filma, ar kuras palīdzību ārpus Latvijas (un, protams, Latvijā) varētu izskaidrot Latvijas traumatisko un sarežģīto vēsturi.

Bieži jutos vainīgs, ka nespēju saprast latviešu dokumentālās filmas. Tajās ir skaistas, klusas un emocionālas ainavas, dramatiski kadri, kā arī daudz runājošu cilvēku, bet no tā nekādi nevar izsecināt — vismaz ne tāds skatītājs, kurš pats nav notikumu aculiecinieks —, par ko īsti ir runa. Pārāk maz ir fona ziņu un paskaidrojumu.

Ināras Kolmanes un Ulda Neiburga filma *Pretrunīgā vēsture* savā vēstījumā ļauj runāt trim veciem, kara laikus pieredzējušiem vīriem. Runa ir par trim okupācijām (1940., 1941. un 1945.gadā) un šo traģisko notikumu postošo ietekmi uz vienkāršu cilvēku dzīvi. Patiesībā runa ir tieši par to pašu problēmu, kuru Vilis Daudziņš risina JRT izrādē *Vectēvs*. Arī šeit trīs vīrieši stāsta par karā pieredzēto.

Edvards Anderss ir amerikāņu profesors, bijušais Liepājas ebreju kopienas loceklis, kurš kara laikā zaudēja savējos un arī pats gandrīz aizgāja bojā. Latvietis Kurts Grīnups bija pirmais, kurš 1941.gadā redzēja

Filma ir par trim okupācijām (1940., 1941. un 1945.gadā) un šo traģisko notikumu postošo ietekmi uz vienkāršu cilvēku dzīvi. Attēlā redzami puiši ir 22.latviešu policijas bataljona karavīri Varšavas ielās 1942.gadā. Kadrs no filmas *Pretrunīgā vēsture*

Juka Rislaki:
«Man likās, ka
esmu ieradies uz
pagrīdes seansu»

briesmīgo ainu, ko Rīgas Centrālcietumā aiz sevis bija pametusi padomju vara. Pēc kara viņš nokļuva *SMERSH* cietumā Rīgā, Amatu ielā, bet pēc tam izsūtījumā, no kurienes atgriezās dzimtenē. Krievs Vitālijs Leonovs kā bērns no krievu sādžas tika aizvests uz Salaspils nometni un pēc tam nokļuva darbā pie latviešiem lauku saimniecībā. Pēc kara viņš palicis Latvijā.

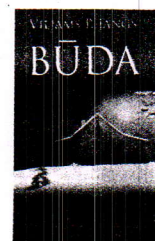
Šādas filmas spēks slēpjas apstākļi, cik ticams ir stāstītāju vēstījums, cik labi stāstītāji viņi ir un vai stāsti savijas vienā veselumā.

ir KULTŪRA — IESPAIDI

Gundars Rēders
LTV vada raidījumus
100.pants un
Aktuālā ceturtdiena.
Viņš atklāj savus
pēdējā laika
spilgtākos
kultūras iespaidus

FILMA. VUDIJS ALLENS.
SENSĀCIJA. Galvenās lomas tēlotāja Skārleta Johansone filmā ir žurnāliste, tāpēc nevarēju to nenoskatīties, kad rādīja televīzijā. Allena ironija un pašironija, kā vienmēr, ir burvīga.

GRĀMATA. VILJAMS P. JĀNGS. BŪDA. Autors asprātīgi un oriģināli apraksta, kā Dievs darbojas pasaulē, cilvēka un Dieva savstarpējās attiecības. Ideja — viss nav tā, kā pirmajā brīdī izskatās.

V

Taču uztrauc un par laimīgu iznākumu liek šaubīties citi notikumi un mazāk apspiesti fakti. Interesanti, piemēram, kā turpināsies uzņēmuma *Exigen Services Latvia* bizness? Kā tiks novērtēts šā uzņēmuma ieguldījums skandālā? Vai uzņēmums, kura radīto sistēmu var «uzlauzt» jebkurš anonīms lietotājs, vienkārši ievadot tiešo adresi pārlūkprogrammas adreses lodzinā, uzsemsies daļu atbildības par aizsargātās

Gadu gaitā par Latviju gan pašā valstī, gan ārzemēs izplatīts daudz maldinošu ziņu, un filma *Pretrunīgā vēsture* palīdz tās atspēkot. ●

Jau pēc Neo lietas Valsts kase izlēma pasūtīt *Exigen* atbildīgu darbu — pilnveidot internetbanku eKase

Un te es nodomāju – ja jau tās datoru lietas tik lielā mērā ietekmē ne tikai mūsu ikdienā, bet arī valsts aparāta darbu, jāapsver iespēja vēlēšanās balsot ne tikai par partijām, bet, pieņemsim, arī par operāciju sistēmām, kuras nākamās četras gadus izmantos ierēdņi, un arī par programmētājiem, ar kuriem visiem mums būs «jādala riski». ●

VOCABULARIES

مجموعه الفاظ	речници
ЛЕКСИКОНИ	語 어휘
اوقات	Slowictwo
ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼	مفردات
ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼	ζοδυναί
Slovníček	λεξιλόγια
ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼	מילון
शब्दसंग्रह	ЛЕКСИКОНЫ

Dailrades sasummējums, kas tapis kopā ar 50 citiem dažādu žanru dziedātājiem. Viss, kam Makferins pieskaras, ir iedvesmojoši.

„Diena” 2010. gada 6. maijs

Īris no vēstures

mas Pretrunīgā vēsture varoņi ir latvietis Kurts Grīnups, ebrejs Edvards Anderss un krievs Vitālijs Leonovs

mūds manis

S Latvijai kārtējā zīmētuma, sabiedrībā ar nīgām izjūtām vērtētā, a, režisores Ināras Kolākus vēstures jautā-urdošo dokumentālo kolekcijai (starp tām – *Manšu leģions*, 2000, *Mansāndrejs Saharovs*, 2006) – DEVIŅI kopdarbā ar nieku Uldi Neilburgu is dokumentālais *Pretrunīgā vēsture*. rāde notiks 6. maijā, cijas muzejā, pēc tam, ar 7. maiju, ik dienas 17. filma tiks rādīta k-ri K. Suns, savukārt fil-Kurzesmes pirmizrāde tieši Uzvaras dienā – 17. plkst. 15.00 Edoles rieceja brīva.

d filma ir tieši par tri-alvenajiem «pretrun-16. martu, 4. jūliju maiju? Režisore precizē nav konkrēto datumu vai, pasarg? Dievs, bet jaisks izvērējums, bet gņinājums caur trīs cil-āliem dzīvesstāstiem ties uz mums visiem – s sabiedrību, dažādu u atšķirīgas vēstu-pieredzes cilvēkiem, 1. jau 20 gadus kopš s neatkarības atjauno-

▲ FILMAS VAROŅI, arī Kurts Grīnups, ir reāli cilvēki un vienlaikus – vēsturiskās pieredzes tik dažādi prototipi, kuru ļoti atšķirīgā kara laikā pieredze veido savdabīgu Latvijas mūsdienu sabiedrības garīgo šķēsgriezumu. PUBLICITĀTES FOTO

šanas dzīvo vienā valstī, taču viņu atmiņas, zināšanas un spriedumi par valsts vēsturi ir ļoti dažādi un pretrunīgi. Kādēļ vieniem 16. marts ir Latvijā ilgi noklusēto varoņu godināšanas, bet citiem – «nolādēto fašistu» slavināšanas diena? Vai 9. maijs, kad vieni ar agresīvu dziedāšanu un publisku dzeršanu svin Uzvaras svētkus, bet citiem

tie ir nomācošākais pēckara padomju okupācijas sim-bols, no kura gribas beidzot reizi par visām reizēm atbrī-voties tāpat kā no tā baisā dzelzsbetona monumenta, kas rēgojas Daugavas otrā krastā. Kolmane savā ziņā turpina un ar jaunām nian-sēm papildina to auglīgo «vēstures kā privātās pieredzes» apkopošanu, kuru, pie-

mēram, JRT teātrī līdz augstākajai meistarībai izkopis Vilis Daudziņš monoizrādē *Vēstēvs*, kas arī stāsta par trim dažādiem Latvijas cilvēkiem un... trim dažādām Latvijas vēsturēm.

Filmas *Pretrunīgā vēsture* galvenie varoņi ir latvietis Kurts Grīnups, ebrejs Edvards Anderss un krievs Viā-lijs Leonovs. Divi dzīvoja Lat-

vijā (kamēr filma tika montē-ta, *Baigo gadu* pieredzējušais Grīnupa kungs aizgāja aiz-saulē), ķimijas profesors An-derss kungs – ASV, bet regu-lāri apciemo Latviju, kuru uzskata par savu dzimteni-

glābēju, jo brīnumainas veik-smes dēļ izspruka no ebreju iznīcināšanas akcijas Šķēdē. Krievijā dzimušajam Leono-va kungam savukārt ir baisā

Salaspils pieredze, kur «oku-pantu» Leonovu ģimeni ar mazo Viņu un viņa brālīti no Sebežas atveda iznīcināšanai.

Reāli cilvēki un vienlaikus vēsturiskās pieredzes it kā savpatņi, tik dažādi prototi-pi, kuru ļoti atšķirīgā kara lai-ka pieredze – gan konkrētā, gan emocionālajā atmiņā uz-krātā – un viņu šodienas pār-liecība veido savdabīgu Lat-vijas mūsdienu sabiedrības garīgo šķēsgriezumu. Tā ir cilvēku pieredze, kas zina gan padomju, gan nacistu okupāciju laikā no 1940. līdz 1945. gadam un paši to ir «iz-baudījuši» Rīgas Centrālcie-tumā, Šķēdes kāpās pie Lie-pājas, Salaspils koncentrāci-jas nometnē un *SMEKŠ* (Sar-kanās armijas nāvinieku so-da bataljons) cietumā Amatu ielā Rīgā.

Filmas producenti ir Jānis Juhņevičs. Oriģinālmūziku sarakstījis komponists Ivars Makstieks. Operatori – Andrejs Verhoutsinskis, Ai-vars Kalniņš, Renārs Vimba. Filmas veidošanu atbalstījis Nacionālais kino centrs, Valsts Kultūrkapitāla fonds, Latvijas Aizsardzības minis-trija, Latviešu fonds un Lat-vijas Okupācijas muzejs, fil-mas privātie mecenāti ir Andris Grasmanis un Kaspars Višķints, bez kuru līdzdalības filma nebūtu pabeigta. ♦

USTVĀRDU MĪKLA

Vai atceries manu bijušo draudzeni Loretu?

Viņai bija tādi lieli priekšzobi

Viņa varēja atvērt konservkārbu ar zobiem

Vēsts cilvēkiem

**DIENAS KOMENTĀRS
DIDZIS MELKIS**

**Tieši šī trauma no
vecajiem laikiem
pārmantota
neatkarību
atguvušajā Latvijā –
sākām tur, kur
Ulmanis mūsu
demokrātijai
aizžmiedza rīkli:
sadrūmstalo
Saeimā un «divi
latvieši - trīs partijas»
jucekli. Vēstures
ievāritā putra ne uz
kādu politisko
deklarāciju burvju
mājienu neizzūd**

Maija saules siltumā uztvīro ne tikai gaiss, bet arī kaislības saistībā ar tā zīmīgajiem datumiem: 1., 4., 8. vai 9. un 15. maijs ir savdabīgs pretrunīgu attieksmju un emociju sablīvējums, ar ko pietiktu veselam gadam. Tomēr šeit nu tas ir – vienkopus, un kaut kā ar to visu mums jādzīvo, jāsadzīvo un jātiek galā.

Tas sasaucas ar 15. maiju un nacionālromantisko ulmaņlaiku sentimentu vai, pareizāk sakot, problēmu. Sevišķi romānā *Savai valstij audzināts* to iejūtīgi un viedī aprāda Dzintars Sodums: nenoliedzot dažu īstermiņa labumu un ieguvumu, Kārļa Ulmaņa režīma nosacītais pienākums mūsu vēsturē galvenokārt tomēr saistāms ar neatkarīgās Latvijas tikko sāktās parlamentārisma tradīcijas apraušanu. Tieši šī trauma no vecajiem laikiem pārmantota neatkarību atguvušajā Latvijā – sākām tur, kur Ulmanis mūsu demokrātijai aizžmiedza rīkli: sadrumstalo Saeimā un «divi latvieši - trīs partijas» jucekli. Vēstures ievāritā putra ne uz kādu politisko deklarāciju burvju mājienu neizzūd. Kad, loku apmetuši, atgriezīamies tai pašā vietā, pašiem vien tās uzslidītā versija jāizstreb.

kums vainojams ne vienā vien nebūšanā, kas šķēļ mūsdienu Latviju. Arī ulmaņlaikos neapgūtā prasme sarunāties – ja arī ne pilnībā saprasties, tad vismaz vienoties – neveicina mūsu sabiedrības veselīgumu.

Turklāt ar laiku ratu patvaļīgi griezt gribētājiem vēsture izspēlējusi rūgtu joku: gadsimta pirmajā pusē no vācu vilka valā kratīdamies (kaut varēja atrast daudz iemeslu un veidu savstarpējai sadzīvošanai un sapratnei), par dzīvesbiedru dabūjām krievu lāci.

Tie, kas šo realitāti jau pāris gadu desmitus aicina ignorēt vai grūstīt un bakstīt jauniegūto biedru, radot tam netikamus dzīves apstākļus, Latvijas tautai ir vissliktākie padomdevēji. Jo uz sava laika izaicinājumiem nav iespējams adekvāti atbildēt ar jau kādreiz vēsturē pielautām klūdām. Nevienam mūsu problēmu būtībā neatrisinās ne «stingrā roka», ne šaursirdīgs nacionālisms. Droši vien arī ne kosmopolitisms, vismaz ne tā ideoloģiskajā formā, bet cilvēcība gan. Ne «vienkārsi cilvēcība», jo nekā vienkārša tajā nav. Tomēr, kaut nereti grūta, tā nav arī samocīta. Tikai trīs piemēri.

Šajās maija dienās skatītājiem nodots režisores Ināras Kolmanes dokumentālais stāsts *Pretrunīgā vēsture* par latvieti Kurtu Grīnupu, ebreju Edvardu Andersu un krievu Vitāliju Leonovu. Grīnups ir piedzīvojis baigos notikumus padomju pirmajā okupācijā 1940. gadā, Andersss – knapi izglābies no genocīda ietvaros īstenotā slaktiņa Šķēdē, bet Leonovu kā bērnu ar visu ģimeni uz Salaspili iznīcināšanai atveda no Sebežas. Kam prāts un sirds daudz maz vietā, no šiem faktiem vien sapratīs, ka Latvija katram no šiem vīriem saistās ar kaut ko atšķirīgu. Tomēr Latvija ir tikai viena. Viņu gadījumā – līdzīgi kā šausmas, sāpes un nāves pieredze būtībā ir viena. Režisore godīgi ļauj šiem cilvēkiem paust katram savu atšķirīgo vēsti, un, visticamāk, tieši šā godīguma un nevairīšanās no cilvēcības smaguma dēļ tās no dažādām vēstīm kļūst par vienu vēsti cilvēkiem.

Šis gadījums ar kinomākslu pamāca mums arī mākslu dzīvot. Pajautājiet jebkuram māksliniekam, un viņš vai viņa jums pastāstīs, cik ļoti daudz žanra un citu mākslas nosacījumu dēļ paliek aiz kadra, aiz rāmja, aiz aprakstītas lapas robežām, viņpus partitūras, ne mazākajā mērā nekompromitējot vēstījuma godīgumu, bet ideālā gadījumā to pat paceļot jaunā augstumā. Tāpat ar dzīves mākslu, sabiedrības un valsts dzīvi.

Mans stāsts ar tā priekiem un sāpēm kulsīties, konfliktēs un, visticamāk, pazudīs citu starpā, ja nesavaldīšos cilvēciska iemesla – sev blakus esošā stāsta uzklaušanās un tiesību būt – dēļ. Kāds vienmēr kliegs skaļāk, kādam elkoņi vienmēr būs asāki. Zagli vienmēr apzags lielāks zaglis, un tas attiecas arī uz apkārtējo uzmanības, līdzcietības un morālā kapitāla kampējiem. Pēc reliģiju, kultūru un ideoloģiju pātiesību konfliktiem esam nonākuši jauna un reizē arī mūžveca morālā imperatīva – līdzcilvēka skatiena – priekšā. Tā nav banalitāte, bet

Izsvērts lēm

ATIS KLIMOVICHS

Neviens Austrumu eksperts pašlaik neņemas pateikt, cik ilgi vēl ASV vadītā koalīcija, arī latviešu militārais kontingents, atradīsies Afganistānā un cik sekmīga galu galā izrādīsies šī negaidīti vērienīgā starptautiskā humānā misija. Varbūt tieši tāpēc līdzšinējā Latvijas bruņoto spēku komandiera ģenerālmajors Jura Maklakova lēmums pašreiz nepalielināt šajā valstī izvietoto mūsu karavīru skaitu daudzējādā ziņā uzskatāms par ekonomiski un militāri izsvērtu un nacionālajām interesēm pilnībā atbilstošu.

Var dažādi paskatīties uz to, vai patlaban Latvijas kontingenta uzturēšanai Afganistānā vienā gadā izlietotie 14 miljoni latu ir daudz vai tomēr ne pārāk. Visticamāk, jau ne pārāk, jo par to pretī saņemam stiprinātas mūsu nacionālās drošības garantijas. Nenosūtot papildu divdesmit karavīru, šajā misijā netiek atņemta iespēja izlietot apmēram 1,6 miljonus latu armijas jau tā ļoti apcirptajam vajadzībām tepat Latvijā. Sevišķi būtiski tāpēc, ka galvenā bruņoto spēku atbildība

tomēr palieli visai pku, arī nu, ka uzdevpieder zināša tāmā uzdevnostip generāpriorit bu. Jau tāpēc pamat kajās rstošo l kājnīe bagātē dala. Z nesen līdz ar Tas no nā jau lieta, k kaujas

SPILGTI CITĀTI

«Mūsu sabiedrības paaugstināto jūtīgumu pret diviem datumiem - 9. maiju un 16. martu, pieņemot kā

citiem
Taču